

МІКРОТОПОНІМІКА РІПКИНЩИНИ: ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

MICROTOPONOMICS OF RIPKY REGION: ETHNOLINGUISTIC ASPECT

Швидка Н.В.,

orcid.org/0000-0002-0096-143X

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови та літератури

Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

Полякова Т.В.,

orcid.org/0000-0002-1401-9939

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови та літератури

Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

Решетняк О.О.,

orcid.org/0000-0002-8039-3929

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови та літератури

Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»

У статті проаналізовано локальні географічні назви Ріпкинщини для вияву оригінальності й самобутності таких найменувань; простежено зв'язок топооб'єктів досліджуваної місцевості з її історичним минулим і ландшафтним розташуванням; здійснено таке дослідження мікротопонімів у семантичному й мотиваційному аспектах; окреслено позамовні чинники їх формування; обґрунтовано значущість етнолінгвістичного дослідження, здійсненого методом польового збору інформації від мешканців зазначеного району.

Під час експедиції до Ріпкинського району, організованою Державним науковим центром захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, було обстежено 28 населених пунктів, опитано 60 респондентів, записано 16 годин цифрового аудіозапису. Польовий матеріал був зібраний відповідно до тематичного напрямку «Ономастика. Мікротопоніміка» за авторським питальником.

Дослідження передбачало максимально вичерпну фіксацію та класифікацію зафіксованого матеріалу, зібраного під час експедиції різними методами: аудіофіксація сеансу опитування, спонтанне мовлення (як діалогічне, так і монологічне), фотофіксація об'єктів, які містять топонімну інформацію. Під час роботи з респондентами різного віку й соціального статусу було з'ясовано назви малих географічних об'єктів на території обстежених населених пунктів, їх семантику, етимологію (насамперед народну). Такі географічні назви є пам'ятками української культури, тому потребують збереження.

Зафіксовані мікротопоніми доводять, що одним з особливих виявів етнічної та культурної історії мешканців окресленого краю є місцеві найменування малих географічних об'єктів: одні з них відбивають етнонаціональний чи соціальний склад населення, інші маніфестують зв'язок з географічно-ландшафтними особливостями тієї чи тієї місцевості, з різновидами колишніх промислів і ремесл. Для потрактування власних назв значущим є саме народний варіант, тому що офіційні версії досить часто є не точними. Дослідження малих географічних назв уможливило їх збереження, оскільки чимало з них зникає під впливом різноманітних екстралінгвальних чинників.

Ключові слова: мікротопоніми, Ріпкинщина, респондент, народна етимологія, номінація, хутір, куток села, урочище.

In the article the authors analyze the local geographical names of the Ripky region in order to reveal the originality of such names; the connection of topographic objects of the studied area with its historical past and landscape position is traced; such a study of microtoponyms in semantic and motivational aspects is carried out; non-linguistic factors of their formation are outlined; the significance of the ethnolinguistic research carried out by the method of field collection of information from the residents of the specified district is substantiated.

During the expedition to the Ripky district, organized by the State Scientific Center for the Protection of Cultural Heritage from Man-made Disasters, 28 settlements of the Ripky district were surveyed, 60 respondents were interviewed, and 16 hours of digital audio were recorded. The field material was collected in accordance with the thematic direction «Onomastics. Microtoponymics» according to the authors' questionnaire.

The research involved the most exhaustive recording and classification of recorded material collected during the expedition using various methods: audio recording of the survey session, spontaneous speech (both dialogic and monologic), photo recording of objects that contain toponymic information. When working with respondents of different ages and social status, the names of small geographical objects on the territory of the surveyed settlements, their semantics, etymology (primarily folk) were clarified. Such geographical names are monuments of Ukrainian culture, therefore they need to be preserved.

The recorded microtoponyms prove that one of the special manifestations of the ethnic and cultural history of the inhabitants of the delineated region are the local names of small geographical objects: some of them reflect the ethno-national

or social composition of the population, others manifest a connection with the geographical and landscape features of this or that area, with varieties of former trades and crafts. For the interpretation of proper names, it is the popular version that is significant, because the official versions are quite often not accurate. The study of small geographical names makes it possible to preserve them, since many of them disappear under the influence of various extralinguistic factors.

Key words: microtoponyms, Ripky region, respondent, folk etymology, nomination, hamlet, village edge, tract.

Постановка проблеми. Для української ономастики на сучасному етапі значущими є дослідження регіональних мікротопонімів, номінації яких слугують об'єктом аналізу істориків, етнографів, етнолінгвістів, географів. Такі наукові студії дають змогу простежити еволюцію свідомості людей, які заселяли той чи той край, їхнє відношення до довкілля. Найменування топооб'єктів уможливають ідентифікацію навколишніх географічних реалій для орієнтації на певній території. Науковці до аналізу залучають назви малих географічних об'єктів, що маркують природні й ландшафтні особливості обстежуваних сіл, вони засвідчують історію краю, наявність народних промислів і ремесл тощо. Потреба вивчення локальних найменувань полягає передусім у тому, що назви мікрооб'єктів із часом зазнають суттєвих змін або взагалі нівелюються. Значна їх частина залишилася лише на географічних мапах, таку ситуацію спричинила здійснена «колективізація», меліорація на Чернігівщині, зникнення хуторів, відтік сільського населення. Сьогоднішня доба додала ще жакливіших «коректив»: російська агресія знищує українські міста й села. Регіональні дослідження малих географічних назв дають змогу краще вивчити історію заселення сіл, пізнати господарську діяльність їх мешканців, природні умови їхнього життя тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сьогодні ономастичні студії представлені значною кількістю регіональних досліджень різного спрямування, присвячених насамперед збору таких найменувань і подальшому їх науковому аналізу. Малі регіональні географічні назви досліджували такі науковці: Я. Пура на матеріалах Рівненщини, І. Чеховський – Чернівецької області, О. Михальчук – мікротопонімію Підгір'я, Західне Поділля – Н. Сокіл, В. Баньої – топооб'єкти басейну річки Уж, О. Проць здійснила комплексний аналіз мікротопонімів Львівщини, Є. Черепанова – Чернігово-Сумського Полісся, Н. Вебер – Івано-Франківщини, Л. Білінська – Покуття, О. Лужецька – Південно-Західного Опілля, Л. Сегін – міст Донецької області, зокрема Слов'янська, Торецька, Є. Ткаченко здійснив дослідження на матеріалах Слобожанщини. Мікротопоніміку Чернігівщини досліджували епізодично, переважно наявні окремі зауваги, нотатки на цю тему трапляються

в книгах-нарисах про окремі населені пункти. С. Павленко значно доповнив реєстр мікротопонімів Чернігово-Сіверщини, зокрема назв хуторів, які вже припинили існування, найменування кутків, полів, лугів, урочищ, долин, ярів та інших ландшафтних об'єктів населених пунктів Придесення, проте без коментарів семантичної мотивації таких найменувань.

На сьогодні нагальною є проблема подальшого збору польових матеріалів, що дасть змогу не лише виявити особливості найменувань територіальних утворень, а й з'ясувати загальні тенденції їх формування, що посприятиме ґрунтовному вивченню української ономастики. З огляду на те, що етнолінгвістичний аналіз мікротопонімів сіл Ріпкинського району Чернігівської області не був об'єктом окремого вивчення, вважаємо таке дослідження актуальним.

Мета статті полягає в аналізі локальних мікротопонімів Ріпкинщини для вияву оригінальності й самобутності цих найменувань. Реалізація окресленої мети передбачає вирішення таких **завдань**: 1) простежити зв'язок топооб'єктів досліджуваної місцевості з її історичним минулим і ландшафтним розташуванням; 2) здійснити класифікацію малих географічних назв у семантичному й мотиваційному аспектах; 3) окреслити екстралінгвальні чинники формування мікротопонімів сіл Ріпкинського району.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає О. Карпенко, мікротопонім – це власна назва невеликого топооб'єкта, а саме: лісу та його частин, урочища, поля, пасовища тощо. Дослідниця акцентує, що «таким найменуванням притаманний щільний зв'язок з апелюваннями, насамперед географічними термінами, вони зберігають власну мотивацію. Майже всі є локальними орієнтирами на певній місцевості» [1, с. 345]. О. Лужецька визначає мікротопоніми як «назви невеликих за розміром та формою рукотворних об'єктів, зокрема частин села, кутків, вулиць, криниць, джерел, боліт, горбів, гір, долин, лугів, пасовищ, полів, урочищ, ярів тощо. Такі найменування відомі, як правило, лише вузькому колу місцевих жителів, функціонування їхнє обмежено локально» [2, с. 12]. На думку дослідниці (яка є слушною), «кожне найменування – це певною мірою результат спостереження, відображення фантазії, здатності людини виокремити

основну характеристику географічного об'єкта, що диференціює його в момент назвотворення від інших собі подібних» [2, с. 11]. Виникнення мікротопонімів як номінацій фрагментів реалій довкілля, за словами Н. Яницької, відбувалося «на духовному рівні, на рівні етнічної ментальності, у способі світосприйняття, світовідчуття, осмислення та оцінювання реальної дійсності певним мовним колективом» [3, с. 172]. Можна додати, що на семантику таких номінацій мали вплив і позамовні чинники, насамперед афективний та естетичний.

Під час експедиції до Ріпкинського району, організованою Державним науковим центром захисту культурної спадщини від техногенних катастроф у 2017 р., було обстежено 28 населених пунктів, зокрема села Пилипча, Грабів, Велика Вісь, Звеничів, Буянка, Даничі, Красківське, Старі Яриловичі, Нові Яриловичі, Ловинь, Олешня, Лопатні, Задеріївка, Миси, Сибєріж, Суличівка, Вороб'їв, Петруші, Губичі, Мокрі Велички, Незаможне, Рудня, Комарівка, Горностаївка, Вербівка, Великий Зліїв, Малинівка, Мохначі. Загалом було опитано 60 респондентів, записано 16 годин цифрового аудіозапису. Польовий матеріал був зібраний відповідно до тематичного напрямку «Ономастика. Мікротопоніміка» за авторським питальником.

Дослідження передбачало максимально вичерпну фіксацію та класифікацію зафіксованого матеріалу, зібраного під час експедиції різними методами: аудіофіксація сеансу опитування, спонтанне мовлення (як діалогічне, так і монологічне), фотофіксація об'єктів, які містять топонімну інформацію. Під час роботи з респондентами різного віку й соціального статусу було з'ясовано назви малих географічних об'єктів на території обстежених населених пунктів, їх семантику, етимологію (насамперед народну).

Одним з особливих виявів етнічної та культурної історії Ріпкинщини є місцева мікротопоніміка, зокрема мотивація назв сіл, хуторів, кутків сіл, боліт, урочищ, лісів тощо. Вони є певним інформативним джерелом історико-етнографічного й етнолінгвістичного аналізу зазначеної території. Деякі з них відбивають етнонаціональний і соціальний склад населення, інші маніфестують світоглядні чи асоціативні його уявлення, зв'язок з географічно-ландшафтними особливостями тієї чи тієї місцевості, з різновидами колишніх промислів і ремесл. Проблема походження мікротопонімів, їх семантику можна з'ясувати лише завдяки усній (оповідній) історії, тобто відповідним народним переказам, свідченням

окремих респондентів. Такі географічні назви є пам'ятками української культури, тому потребують збереження.

Територію сучасного Ріпкинського району в давнину заселяли автохтони чернігівського Полісся переважно на берегах річок, бо водні шляхи були найзручнішими в залісненій і заболоченій місцевості. Цієї територією проходив літописний шлях «із варяг у греки». За часів Київської Русі місцевість була щільно заселеною, проте монголо-татарське нашествя призвело до спустошення регіону. І лише за литовської доби, яка посприяла стабілізації внутрішньополітичної ситуації, відбулася нова хвиля заселення краю. У кінці 16 століття неподалік колишніх давньоруських поселень, поблизу озера Кораблище (означає пристань для торгових суден (кораблів), які волоком перетягували у верхів'я р. Білоус. Озеро було не лише центром водного шляху, а й стоянкою тодішніх кораблів, де їх охороняли й, можливо, ремонтували), через 350 років по припиненню їх існування відновилося життя. Поновилися давньоруські назви, утворені раніше тюрського походження, зокрема села Малий Зліїв, Великий Зліїв походять від назви давнього сівєрянського роду Злея; Звеничів зберіг давньоруську назву («у городку» – центрі літописного Звеничівського городища була дерев'яна церковка, яка мала такий гучний дзвін, що його було чути ген-ген далеко, аж на другому кінці широкого болота. З наближенням небезпеки дзвонили, аби попередити про неї не лише своїх жителів, а й сусідніх поселень» (Шуровоз О. Д., 1965 р. н.). Найменування сіл Старі Яриловичі й Нові Яриловичі мотивовані іменем дохристиянського давньослов'янського бога Ярила, кам'яний ідол якого жителі називали «божком», він стояв на горі при в'їзді в Нові Яриловичі. Ойконім Скиток мотивовано так: на території сучасного села предки сучасних мешканців влаштовували ігрища на честь «божка», пізніше в давньослов'янському «городку» Ільїнський монастир «устроїв скит», навколо якого пізніше виникло село, номіноване Скиток (Пилипович Н. І., 1947 р. н.). Від другої половини 15 століття відомі села Сибєріж, Велика Вісь, Буянки, Грабів, Красківське. У польську добу формувалася мережа інших населених пунктів. Отже, виникнення досліджуваних населених пунктів є досить давніми, їх мікротопоніміка переважно не змінювалася впродовж століть, вона є архаїчним й усталеним пластом лексики, де зафіксовано не лише інформацію

про певну місцевість, а й історичні, етнографічні, культурні й ментальні ознаки людності, яка тут проживала.

Майже всі топоніми найменування не змінювалися, крім таких назв: Курганова гора («розташована в урочищі Курганки») → Спалене поселення (Поселення) → Грабів; Духовщина («землі, на яких виникло поселення, були власністю чернігівського духовенства») → Малинівка; Посудевська Рудня → Рудня; Вертеча → Борисоглібівські дачі → Незаможне; Сибєріж → Сибєреж, Сибєріж. Усім досліджуваним поселенням притаманний історичний варіант номінацій, крім сіл: Олешня (народний варіант Гута, сучасних мешканців цього села називають «глечики, намисники або з Гуті»), Вороб'їв – неофіційний варіант Воробйов (Воробйово), Редьківка (по-народному Редковка).

Гідроніми Ріпкинського району вирізняються усталеною граматичною формою, семантикою, є давньоруськими за походженням і не змінювалися впродовж століть. Річкова мережа окресленої місцевості належить до басейну Дніпра, найбільшими є Стрижень, Сож, Вир, Білоус; малі річки: Немильня («не можна було купатися») (Гордієнко С. К., 1944 р. н., с. Нові Яриловичі), Вертеч (с. Незаможне), Кривиця (бере початок за с. Красківське, впадає в Десну), Сухий Вир (або Олешка), Борзна (с. Редьківка), Григорівка (с. Малинівка), П'ятницька – притока Білоус (с. Суличівка), Каганець (по-народному Минтяйка) і Маладуша, що впадає в р. Каганець у с. Горностаївка, Болгарка (с. Мохначі), Ловинь (с. Ловинь), Чорна (с. Пилипча) тощо. А від таких річок, як *Замглай*, *Мотуз*, *Муравля* залишилися лише згадки. На сухі річища перетворилися такі: Чонка («походить від слова човен, по ній плавали раніше човни») (Сапун Г. Г., 1951 р. н., с. Даничі), селяни називають урочище й частину лісу за найменуванням колишньої річки («У Чонку ходять по гриби»); Мала Плехова, Велика Плехова («витікали з Городяниці, були судохідними річками, тягнуться в Заглай») (Самардак Т. М., 1940 р. н., с. Олешня); Сибєріжка («залишився рівчак»), імовірно, впадала в Стрижень; р. Хохол («брала початок у с. Вороб'їв»); річки Козловська, Загрудов, Кривая, Старик («старе русло Сожу») були в с. Губичі, Лисиця – у с. Мокрі Велички тощо.

В окремих селах зафіксовано поширене в українців явище номінувати поселення на підставі гідроніма, зокрема р. Олешка → с. Олешня, р. Сибєріжка → с. Сибєріж, р. Вертеча → с. Вертеча, р. Ловинь → с. Ловинь.

Ойконімія обстежених сіл засвідчує, що джерела її походження різноманітні, мотиви номінації можна диференціювати так: 1. Відантропонічне походження: с. Петруші («родова мастність шляхтичів Петрушевських (Петрушів)»), с. Мокрі Велички («на честь власника Івана Величка»); с. Красківське («від прізвища першого поселенця Красківського»); с. Пилипча («від імені Пилипа, прізвище невідоме»); с. Суличівка («від прізвища Сулич, чи то козака, чи то моряка»); с. Редьківка («від пана Редька»); с. Вороб'їв («від прізвища поміщика Воробйова»). 2. Рослинне походження: с. Лопатні («від назви рослини лопоту – жовтих квіток, що розцвітають весною по всіх низинах, болотяних місцях») (Юнченко В. М., 1968 р. н., с. Лопатні); с. Олешня (назва села мотивована наявністю «вільхових зарослей (ольхові-олешняк) біля річки Сухий Вир»); с. Грабів («навколо були дрімучі грабові ліси, сировину грабів використовували для вітрових млинів») (Чорна Є. М., 1933 р. н.), с. Вербівка («у цій місцевості завжди росли верби, перший поселенець – утікач від панщини – зробив під вербою курінь») (Мекшун М. М., 1939 р. н., с. Вербівка); с. Задеріївка («воно розташоване було за дрімучими лісами, або «за деревами») (Козел В. М., 1948 р. н.), пізніше трансформувалося в Задеріївку; с. Малинівка (колишня Духовщина) мотивацію сучасної назви села респонденти пояснити не змогли. 3. Відміфонічне походження: Старі Яриловичі, Нові Яриловичі. 4. Відапелятивне походження: Велика Вісь (велике село), с. Даничі походить (від слова данина), с. Звеничів (від слова дзвони), с. Буянки мотивовано назвою *буяни* – розбійники, які заснували хутір Буянки. 4. За промисловим напрямом: Рудня («вироблення заліза з болотної руди»). 5. Тваринне походження: с. Горностаївка («від назви тварин горностаїв, яких було дуже багато в навколишніх лісах») (Гарицький В. С., 1932 р. н.) тощо.

Хуторна система на Ріпкинщині не була такою розгалуженою, як на Волині. Власні назви хуторів мотивовані здебільшого: 1. Офіційним / неофіційним ім'ям їх засновників: Кадовба, Зайцево (с. Нові Яриловичі), Жушманов сад, Циркуновщина, Журов сад (с. Мокрі Велички), Люлічі, Бабий, Левитіна гора (с. Горностаївка), Гостянин, Олександрівка (с. Мохначі) тощо. 2. Рослинним походженням: Лозовий («дуже добра лоза») (с. Буянки), Лесовщина (с. Красківське), Хутір Дубов (с. Петруші) тощо. 3. Місцем розташування чи формою: Пристрій (с. Даничі), Слобода (с. Красківське), Заводський хутір, На Олешню (с. Ловинь), За селом, На хуторі (с. Горностаївка),

Забуда (За будою) (с. Малинівка) тощо. 4. Певною ознакою хуторян: Дроздовицький («*бо вихідці із с. Дроздовець*») (с. Ловинь), Мужова («*заможні жили*») (с. Даничі), Добрий («*бо мешканці витящили з болота карету цариці/царя*») (Соболь Є. Ф., 1938 р. н., хутір Добрий), Геволка («*мешканці розводили волів для гужевого транспорту, наїзники погоняли їх словами «Гей воли»*») (Ісипенко В. С., 1942 р. н., с. Вербівка) тощо. 5. Довкіллям чи рельєфом: Корчов'я (с. Лопатні), Зелений хутір (с. Сиберіж), Чисті лужі (с. Вороб'їв), Слобода (с. Красківське) тощо. На сьогодні залишилося небагато хуторів. Як пояснюють респонденти, хуторяни переселялися, бо далеко було возити дітей до школи; села були електрифіковані, тобто життя було зручнішим у колгоспах. Загалом можна констатувати, що селяни різних вікових груп переважно «ностальгують» за колгоспною епохою.

Узвичасним є побутування назв кутків села, їх народна мотивація різноманітна: 1. Відантропонімне походження: Морозівка, Красножонівка (с. Пилипча); Марковичі, Коваленщина (Коваленків), Кужільний (с. Звеничів); Булашовка, Кудраковка, Якубовка (с. Даничі); Павленки, Гайники, Брільовщина (Брилівщина); Мажуговщина (с. Красківське); Воробйовка, Обісінія (Абісінія), Климовка, Плосковка, Хазяєвка («*від Хазей*») (с. Старі Яриловичі); Долевка, Гагаловка, Глушаківка (с. Нові Яриловичі); Петраковка, Ковальовка (с. Ловинь); Кобзарі, Балабайовщина (с. Олешня); Надточійівка (с. Редьківка); Маловщина («*від прізвища Малий*») тощо. 2. За місцем розташування чи формою: Низ, Гора («*бо протікала р. Свинь*») (с. Велика Вісь); Загребелля, Гонча дорога («*у давні часи через Звеничів проходила стратегічна дорога з Києва і Чернігова до Гомеля, Могильова, Пскова. То була Гончою дорогою*») (Голобура І. І., 1958 р. н., с. Звеничів); Заперевал, Глухий кут (куток), Косогор, На село (Село) (с. Лопатні); Заболоття (с. Сиберіж); Чабаток (Чоботок), Песок (с. Губичі) тощо. 3. За ознакою виду діяльності хуторян: Бондарівка («*бо жили майстри*»); Шабельщина (виготовляли «*шабети*» – сумки або шабелі); Поперня («*була мельниця, где делали папір*») (с. Нові Яриловичі) тощо.

Значну частину зібраного матеріалу містять назви боліт, урочищ, лісів та їх частин, сінокосів, пасовиськ. Таким номінаціям притаманна однослівна й двослівна моделі. Зафіксовані назви боліт є власне українськими з прозорою мотивацією: Замглай (з давньоруської за мглою), Осока, Фролове болото, Під могилки (с. Лопатні); Чорне

болото, Суховирське («*від р. Вир*») (с. Олешня); Копейчиха («*жила богачка*»), Конське («*були кошари коней*»), Пожарище, Рогове, Головка («*наче в головах до Білоросії*») (с. Задеріївка); Поганка («*пішла церква під землю*») (с. Мохначі); Мале болото, Горіла лоза (с. Вороб'їв); Гадюче, Семенов мох (с. Вербівка) тощо.

Найменування урочищ мотивовані так: 1. Рослинним походження: Вільшаник («*Алешнік, колишня долина літописної р. Свинь, заросла вільхами*»), Гречановщина («*село славилося високими врожайми гречки в давнину*»), (с. Звеничів); Любча («*росли конвалії*»), Пуща (с. Петруші); Осинове (с. Миси); Ягодное (с. Губичі); Дубове (с. Красківське), Осяковське («*бо гайок*») (с. Буянки); В'язницьке (В'язники) («*росли в'язи і була заболочена місцевість*») (с. Сиберіж); Олішанець, Нова лоза (с. Лопатні) тощо. 2. Відантропонімним походженням: Чухистин острів (с. Звеничів); Тарасова долина, Величковское (с. Губичі); Жданова гора (с. Горностаївка); Якова десятина, Гапина десятина, Левкова нива (с. Ловинь); Любина долина (с. Сиберіж); Фролове болото (с. Вороб'їв); Микулиха, Григорово (с. Лопатні); Клоновщина, Кибальчеве, Пилипенщина, Антоненкове, Юліне («*колишній масток пані Юлії на березі раніше повноводної річечки Борздни*») (Бобровник С. В., 1966 р. н., с. Мокрі Велички) тощо. 3. Ландшафтними чи промисловими особливостями: Содолевоє (від сода), Пасіка (с. Губичі); Пасики, Курганки, Пористе (с. Грабів); Гончаровка, Цегельня (с. Красківське); Довгі луки («*частина заболоченої долини колишньої р. Вир*»), Дьогтярня («*походить від дьоготь, який викурювали з берести беріз*»), Загребелля (с. Звеничів); Горки, Груд («*підвищення*») Довгий, Груд Плоский, Груд Хороший (с. Буянки); Озерище («*колись було озеро*»), Рів («*колись протікала р. Сиберіжка, що впадала в р. Хохлу*»), Гуменне («*було гумно, млин*»), Вінниця («*був винокурний завод*») (с. Суличівка); Кички («*купи в лісі*»); Хімсклад (с. Редьківка) тощо. 4. Напрямом і місцем розташування: За Батяйовою хатою (с. Звеничів); До хреста (с. Петруші); Клубівський шлях, Тисячний кілометр (с. Нові Яриловичі); В Ісаєву, У лісники, До Скидана, До землянки (с. Олешня); Білоруський луг (с. Лопатні) тощо. 5. Певними подіями: Різун («*монголо-татари вирізали все населення за те, що один із жителів вбив чи то ханину, чи то якусь провідницю*») (Козіна Г. Т., 1947 р. н., с. Сиберіж); Тарачин («*від назви тюркського племені торки, яке перебувало на службі в руських князів*») (с. Вороб'їв);

Спорна («пани не поділили урочище») (с. Ловинь); Катовщина («калісь у тому місці без суда катавали за більшу правину людей. Калі їх на довгій широкій услон і білі розкамі стуолькі раз, скуолькі присуділа громада») (Осадчий М. С., 1951 р. н., с. Звеничів) тощо.

Зафіксовані власні назви частин лісів здебільшого є українськими за походженням, зазвичай інформатори можуть пояснити їх семантику, мотивовану переважно напрямком і місцем розташування: Сидорище («де жив дід Сидір»), Гуцулова ділянка («гуцули валили ділянку в лісі») (с. Ловинь); За млином, Гумницька («був вітряк, гумно для переробки конопель»), У Монахов («колись там були монахи»), К бабі Копейчихи (с. Лопатні); Ловинський («поселенці-ловці, від слова ловити») (с. Буянки); Шпиль («вузька протока»), Общее («на місці слияння двох річок») (с. Старі Яриловичі) тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, мікротопоніміка сіл Ріпкинського району репрезентує важливу інформацію про ментальність місцевого населення. Такі топоніми можуть слугувати фактографічним матеріалом для досліджень історико-етнографічного й етнолінгвістичного спрямування, насамперед для типологічного аналізу окремих етнографічних регіонів. Зафіксовані лексико-семантичні моделі малих географічних назв і фонетичні особливості мовлення респондентів зумовлені історичними й побутовими реаліями Чернігівщини. Дослідження народної мікротопоніміки вмож-

ливить їх збереження, оскільки чимало таких мовних одиниць зникає під впливом багатьох чинників. На сьогодні демографічна ситуація на території обстежених сіл катастрофічна, статистика за 2006 р. ілюструє, що смертність населення в 8–15 разів перевищує народжуваність. За останні десять років ситуація лише погіршилася, у багатьох селах половина жителів пенсійного віку, багатом обстеженим населеним пунктам загрожує вимирання, зокрема літописний Звеничів перетворився на село-«резервацію», де немає жодного закладу соціально-культурного призначення, навіть відсутній транспортний зв'язок з районним центром. Із 28 обстежених населених пунктів Ріпкинщини в 14 селах уже припинили існування школи, бібліотеки, відповідно етнографічні музеї, кімнати, куточки (села Пилипча, Велика Вісь, Звеничів, Лопатні, Суличівка, Сиберіж, Петруші, Миси, Губичі, Мокрі Велички, Незаможне, Вербівка, Комарівка, Рудня), що призводить до трансформації духовної культури, нівелювання пам'яті мешканців чернігівського Полісся. Постає проблема не лише зникнення багатьох сіл (навіть не хуторів), а й втрати інформації про них, що збіднює історичну й етнолінгвістичну спадщину цього краю.

Вважаємо подальші історико-етнографічні й етнолінгвістичні дослідження Чернігівщини перспективними, вони посприяють аналізу особливостей світосприймання чернігівських поліщуків, збереженню витворів їхньої духовно-матеріальної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Українська мова. Енциклопедія / ред. кол.: В. М. Русанівський та ін. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Вид-во «Українська енциклопедія М Бажана», 2004. 824 с.
2. Лужецька О. Б. Мікротопонімія Південно-Західного Опілля: [монографія]. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 292 с.
3. Яницька Н. Р. Мікротопоніми центральних та східних районів Львівщини, мотивовані дендролексемами (етнолінгвістичний аспект). Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство / [гол. ред. Г. Р. Аркушин]. Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. Вип. 5. С. 171–176.